

Тематски зbornик radova
MENTALNO ZDRAVLJE MLADIH

MENTALNO ZDRAVLJE MLADIH
Tematski zbornik radova

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Studentski kulturni centar Niš
2016. godina

Recenzenti:

prof. dr Miroslav Krstić
doc. dr Nebojša Milićević

Glavni i odgovorni urednici:

prof. dr Bojana Dimitrijević
Aleksandar Blagojević

Urednici:

doc. dr Dušan Todorović
Milena Vujičić

Tiraž

100

Format

17x 24cm

Štampa

SCERO print

ISBN 978-86-7379-427-3

REDAKCIJA ZBORNIKA: **doc.dr Dragana Stanojević**, **doc dr Jelena Davidović Rakić**,
doc. dr Dušan Randelović (Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim
sedištem u Kosovskoj Mitrovici), **prof. dr Miroslava Đurišić-Bojanović** (Filozofski
fakultet Univerziteta u Beogradu), **doc. dr Ivana Janković**, **doc. dr Miroslav Komlenić**
(Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu)

UDK 159.922.8.072

316.356.2:316.47]:159.923.2

Milica Mitrović

m.milica80@gmail.com

Damjana Panić

Bojana Dimitrijević

Univerzitet u Nišu

Filozofski fakultet

Departman za psihologiju

EMOCIONALNI DISTRES I SAMOPOŠTOVANJE U KONTEKSTU ZADOVOLJSTVA PORODICOM

Samopoštovanje predstavlja jedan od najčešće ispitivanih, ali istovremeno i jedan od najznačajnijih protektivnih faktora u odnosu na mentalno zdravlje i doživljeni nivo psihičkog distresa. Porodica je svakako kontekst u kome se samopoštovanje stiče, razvija i jača. Na vezu između različitih aspekata porodičnih odnosa i samopoštovanja, ali i kvaliteta porodičnih odnosa i depresivnih simptoma, subjektivnog blagostanja i uopšte mentalnog zdravlja dece i adolescenata ukazuju brojna istraživanja. Cilj ovog rada bio je da se ispita medijaciona uloga samopoštovanja u odnosu između zadovoljstva porodicom i depresivnosti, tj. u odnosu između zadovoljstva porodicom i anksioznosti, kao manifestacija emocionalnog distresa. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 210 studenata različitih fakulteta Univerziteta u Nišu. Utvrđeni rezultati ukazuju da zadovoljstvo porodicom predstavlja značajan prediktor nivoa samopoštovanja, dok je samopoštovanje parcijalni medijator kako u odnosu između zadovoljstva porodicom i depresivnosti, tako i u odnosu između zadovoljstva porodicom i (crte) anksioznosti. Iz nalaza proizilazi da su relacije zadovoljstva porodicom i emocionalnog distresa izraženog u vidu depresivnosti i anksioznosti delimično posredovane nivoom samopoštovanja. Rezultati zapravo ukazuju na složenost odnosa između ispitivanih fenomena, čije veze i pored brojnih

istraživanja nisu dovoljno jasne, te da svakako treba sagledati i druge varijable koje mogu imati potencijalnu medijacionu ulogu u ovom odnosu.

Ključne reči: zadovoljstvo porodicom, samopoštovanje, depresivnost, anksioznost, emocionalni distres

UVOD

Porodica predstavlja kontekst u kome se razvija samopoštovanje najmlađih članova. Veza između porodičnih odnosa i samopoštovanja dece bila je predmet brojnih istraživanja koja su ispitivala odnos različitih aspekata roditeljstva, porodičnog života i dečijeg samopoštovanja. Rezultati istraživanja ukazuju na značaj roditeljskog stila za razvoj samopoštovanja. Naime, utvrđena je pozitivna povezanost između samopoštovanja i autoritativnog roditeljskog stila (Milevsky et al. 2007; Mogonea & Mogonea 2014), dok se permisivni roditeljski stil pokazao najpogubnijim za razvoj samopoštovanja deteta (Mogonea & Mogonea 2014), što vodi u zaključak da samopouzdana deca i adolescenti odrastaju uz roditelje koji istovremeno predstavljaju izvor naklonosti i bliskosti, ali i jasnih standarda i pravila ponašanja. U skladu sa tim je i nalaz da toplina i podržavajući odnos prema detetu predstavljaju značajne faktore razvoja detetovog samopoštovanja (npr. Lamborn et al. 1991), dok roditelji koji su grubo i previše strogi prema deci odgajaju decu sa niskim samopoštovanjem (Bender et al. 2007, prema Hoskins 2014).

Pored roditeljskog stila, ispitivan je značaj afektivne vezanosti deteta za razvoj samopoštovanja, jer zavisno od toga na koji način osoba koja brine o detetu odgovara na njegove potrebe, dete će formirati i određenu sliku o sebi i drugima. Naime, ukoliko je majka dovoljno responzivna i odgovara na potrebe deteta, dete će razviti sliku o sebi kao o biću vrednom ljubavi i pažnje. U suprotnom dolazi do formiranja slike o sebi kao o manje vrednom biću koje ne zaslužuje pažnju (Stefanović Stanojević 2002). Istraživanja potvrđuju postojanje pozitivne povezanosti između sigurnog obrasca afektivne vezanosti deteta i roditelja (najčešće majke) i nivoa dečijeg samopoštovanja (npr. Arbona & Power 2003; Passanisi et al. 2015). Deca koja razvijaju sigurni obrazac afektivne vezanosti odrastaju u sredini koja im obezbeđuje da istražuju i razvijaju aspekte identiteta i samim tim osigurava razvoj samopoštovanja (Allen & Land 1999).

Neophodno je napomenuti da kvalitet odnosa deteta i roditelja predstavlja najznačajniji prediktor nivoa samopoštovanja dece razvedenih roditelja (Esmaili & Yaacob 2012), kao i da je blizak odnos adolescenata sa ocem koji ne živi u istom domaćinstvu povezan sa višim nivoom samopoštovanja i nižom izraženošću depresivnih simptoma, u poređenju sa adolescentima koji žive sa ocem sa kojim nisu bliski (Flouri & Buchanan 2002).

Porodični odnosi i zadovoljavajući nivo samopoštovanja predstavljaju jedne od najznačajnijih protektivnih faktora kada je reč o mentalnom zdravlju i doživljenom nivou psihičkog distresa. Pregledom rezultata istraživanja koja su ispitivala posledice visokog i niskog samopoštovanja, Sovislo i Ort (Sowislo & Orth 2013) zaključuju da je visoko samopoštovanje povezano sa većim blagostanjem pojedinca i uspehom u različitim životnim domenima. Ginsburgova sa saradnicima (Ginsburg et al. 2004) skreće pažnju na postojanje brojnih dokaza o tome da porodični odnosi i ponašanje roditelja predstavljaju etiološke faktore anksioznih poremećaja dece. Anli i Kars (Anlı & Karşlı 2010) izveštavaju o rezultatima koji ukazuju na vezu između odnosa roditelja prema detetu i pojave psihopatologije tokom kasne adolescencije i ranog odraslog doba. Naime, utvrđena je povezanost između odbacujućeg i prezaštićujućeg odnosa roditelja prema detetu i povećanog rizika za pojavu depresije i anksioznosti (crte i stanja). U istraživanju čiji je cilj bio ispitivanje procene porodičnih odnosa kod dece sa anksioznim i depresivnim simptomima, koja odbijaju da pohađaju školu i njihovih roditelja, Bernstajn sa saradnicima (Bernstein et al. 1999) dobija rezultate koji ukazuju da ova deca i njihovi roditelji opisuju porodične odnose kao manje kohezivne i rigidne. Slične rezultate dobija Stark sa saradnicima (Stark et al. 1990, prema Restifo & Bögels 2009) prilikom poređenja načina procene porodičnih odnosa depresivne, anksiozne, anksiozno-depresivne i psihički zdrave dece. Autori izveštavaju da deca sa poremećajima emocionalnog života opisuju svoje porodice kao manje podržavajuće, više konfliktne, sa nejasnim i komplikovanim odnosima, manje uključene u vanporodične aktivnosti u odnosu na kontrolnu grupu. Razmatrajući rezultate brojnih istraživanja koja su se bavila ispitivanjem veze između porodičnih varijabli i psihopatoloških ispoljavanja dece, Restifo i Bigels (Restifo & Bögels 2009) izvode sledeći zaključak – depresija roditelja povezana je sa psihopatološkim ispoljavanjima dece, uključujući

depresiju, anksioznost i zloupotrebu psihoaktivnih supstanci; utvrđena je veza između roditeljskog stila, problema u afektivnom vezivanju, niske podrške roditelja, konfliktnih odnosa između roditelja i deteta i povećanog rizika za pojavu depresije kod dece; bračni konflikt i psihopatološki problemi kod dece su takođe povezani; suportivna porodična sredina predstavlja protektivni faktor kada su u pitanju depresivni i anksiozni poremećaji.

Ispitujući prediktivnu vrednost određenih varijabli u odnosu na depresiju adolescenata Ravatlal i saradnici (Rawatlal et al. 2015) izveštavaju da je prilikom ispitivanja dva regresiona modela ustanovljeno da su se u modelu koji obuhvata samoizveštaje adolescenata kao prediktore, značajnim za depresivnu simptomatologiju izdvojili veća starost, izbegavajući obrazac afektivne vezanosti i prisustvo disfunkcionalnih porodičnih odnosa. Testiranjem regresionog modela u kome su izveštaji roditelja predstavljali prediktore, varijabla koja se izdvojila kao značajan prediktor internalizujućih simptoma jeste prisustvo disfunkcionalnih porodičnih odnosa. Ovakav nalaz potvrđuje rezultata nemalog broja prethodnih istraživanja koji ukazuju na vezu između kvaliteta porodičnih odnosa sa jedne strane i depresivnih simptoma, subjektivnog blagostanja i mentalnog zdravlja adolescenata uopšte sa druge strane (npr. Kendler et al. 2002; Mason et al. 2009).

Kada je reč o odnosu između niskog samopoštovanja i depresije, ova naizgled jasna veza jeste jasna kada je reč o postojanju veze između navedenih fenomena, međutim, već sa sledećim pitanjem koje se tiče prirode te veze situacija postaje složenija, naročito ukoliko se razmatra pitanje vremenskog sleda fenomena – da li nisko samopoštovanje vodi u depresiju ili nisko samopoštovanje predstavlja posledicu depresije? Postoje dva modela koja opisuju ovaj odnos – model vulnerabilnosti i model ožiljka. Pristalice prvog modela (Giesler et al. 1996; Joiner 1995; Joiner 2000; Joiner et al. 1992; Morrow & Nolen-Hoeksema 1990, 1991, 2000; Ottenbreit & Dobson 2004, prema Orth et al. 2008) zastupaju mišljenje da nisko samopoštovanje može doprineti pojavi depresije i to kroz interpersonalne i intrapersonalne mehanizme. Interpersonalni mehanizmi obuhvataju stalno traženje potvrde od drugih, što povećava šansu za odbacivanjem, pa samim tim i verovatnoću pojave depresivnih simptoma. Zatim, usmeravanje na negativne signale drugih ljudi koji potvrđuju njihovu manju vrednost, kao i socijalno povlačenje i izbegavanje uz pojačanu osetljivost na odbacivanje predstavljaju jasne mehanizme koji zajedno vode u pojavu depresivnih

simptoma. Intrapersonalni mehanizmi se najviše tiču sklonosti ovih osoba da ruminiraju, naročito o negativnim aspektima selfa. Suprotno navedenom, model ožiljka (Joiner 2000; Lewinsohn et al. 1981; Rohde et al. 1990; Tice 1992 prema Orth et al. 2008) nisko samopoštovanje sagledava kao konsekvencu depresije, a ne kao njen uzrok, jer depresija, naročito epizoda velike depresije dovodi do trajnih izmena self-koncepta i samopoštovanja. Jedan od mehanizama koji pristalice ovog modela opisuju kao argumentaciju, jeste pojava da depresivno raspoloženje kompromituje i ugrožava značajne izvore samopoštovanja, kao što su odnosi sa drugim ljudima. Dalje, prisustvo depresivnih simptoma može uticati na način kako nas drugi ljudi sagledavaju, ali i na način na koji individua vidi i doživljava sebe, što takođe može voditi u smanjenje samopoštovanja. Treba napomenuti da ova dva modela nisu isključiva, jer postoji mogućnost da je odnos između niskog samopoštovanja i depresivnog raspoloženja recipročan tzv. model recipročnog odnosa (Orth et al. 2008; Orth & Robins 2013). Ispitujući vremenski sled ovih fenomena kod adolescenata i mlađih odraslih ispitanika Ort i saradnici (Orth et al. 2008) dolaze do rezultata koji podržavaju model vulnerabilnosti, odnosno ukazuju da nivo samopoštovanja predstavlja značajan prediktor depresije, dok se depresivno raspoloženje nije pokazalo kao značajan prediktor nivoa samopoštovanja. Pored toga, rezultati metaanalize 77 longitudinalnih istraživanja potvrđuju i model vulnerabilnosti i model ožiljka uz napomenu da je efekat samopoštovanja na depresiju značajno veći ($\beta = -.16$) u odnosu na efekat depresije na samopoštovanje ($\beta = -.08$) (Sowislo & Orth 2013). Pregledom dosadašnjih nalaza Ort i Robins (Orth & Robins 2013) zaključuju da model vulnerabilnosti za sada ima najveću podršku u rezultatima istraživanja.

Sagledavajući rezultate istraživanja o vezi između samopoštovanja i depresije, Sowislo i Ort (Sowislo & Orth 2013) postavljaju pitanje odnosa između samopoštovanja i anksioznosti, odnosno pitanje primenljivosti modela vulnerabilnosti ili modela ožiljka na ovaj odnos. Međutim, prema rečima autora, ne postoji nijedno longitudinalno istraživanje koje se bavi prirodom ovog odnosa. Nekoliko teorija govori o tome da visoko samopoštovanje ublažava anksioznost (Crocker & Park 2004, prema Sowislo & Orth 2013), međutim nije isključena ni mogućnost da visoka anksioznost može negativno uticati na self-koncept, pa samim tim i na samopoštovanje. Metaanalizom rezultata istraživanja na ovu temu autori dolaze do zaključka

da je efekat samopoštovanje na anksioznost $\beta = -.10$, dok je efekat anksioznosti na samopoštovanje $\beta = -.08$, što ukazuje na nešto veću prediktivnu ulogu samopoštovanja u odnosu na anksioznost, mada je zaključak autora da ovakvi rezultati više upućuju na recipročan odnos.

Podstaknuti rezultatima navedenih istraživanja, u ovom radu nastojimo da proverimo medijatorsku ulogu samopoštovanja u odnosu između zadovoljstva porodicom i depresije, kao i medijatorsku ulogu samopoštovanja u relaciji zadovoljstva porodicom i anksioznosti.

METOD

Uzorak

Uzorak je činilo 210 studenata različitih fakulteta Univerziteta u Nišu (Filozofski fakultet, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Mašinski fakultet). Istraživanjem je obuhvaćeno 92 mladića i 118 devojaka. Istraživanje je bilo na dobrovoljnoj osnovi, pri čemu su svi ispitanici bili informisani o ciljevima istraživanja.

Instrumenti

Zadovoljstvo porodicom operacionalizovano je pomoću *Skale porodične adaptacije (Family Adaptation Scale – FAS, Antonovsky & Sourani 1988)*, koja se sastoji iz 10 tvrdnji, a zadatak ispitanika je da na sedmostepenoj skali Likertovog tipa procene stepen zadovoljstva samom porodicom, odnosima unutar porodice i odnosom porodice prema sredini. Skala sadrži i 11. stavku, međutim, neki autori ne računaju ovu tvrdnju kao deo skora na Skali porodične adaptacije, jer je njena funkcija zapravo kontrola posvećenosti ispitanika odgovaranju na prethodna pitanja skale (Marinković 2009, prema Minić 2016), pa će i u ovom istraživanju skor na Skali porodične adaptacije predstavljati zbir dobijenih odgovora na 10 stavki i neće obuhvatati dobijeni odgovor ispitanika na 11. ajtemu.

Nivo samopoštovanja operacionalizovan je skorom na *Rozenbergovoj skali globalnog samopoštovanja (Rosenberg Self – Esteem Scale, Rosenberg, 1965)*. Skala se sastoji iz 10 tvrdnji. Odgovori ispitanika se raspoređuju na petostepenoj Likertovoj skali, izražavajući pri tome u kojoj ih meri svaka tvrdnja opisuje. Pet stavki formulisano je u pozitivnom, a pet u negativnom smeru.

Depresivnost je operacionalizovana skorom na *Bekovom inventaru depresivnosti* (*Beck Depression Inventory, BDI-I, Beck, 1961*), koji se sastoji iz 21 stavke, a ispitanik vrši procenu svake stavke na četvorostepenoj skali (0-3), uz napomenu da je potrebno izabrati tvrdnju koja najbolje opisuje emotivno stanje u poslednjih nedelju dana. Skala je namenjena merenju intenziteta i prisustva simptoma depresivnosti, tako da veći skor na skali ukazuje na veći intenzitet simptoma.

Opšta anksioznost opeacionalizovana je pomoću *Inventara anksioznosti kao crte i kao stanja – STAI* (*State-Trait Anxiety Inventory, Spielberger, 1983*), tačnije pomoću dela inventara namenjenog proceni anksioznosti kao crte. Ovaj deo inventara sastoji se iz 20 stavki, a zadatak ispitanika je da na četvorostepenoj skali Likertovog tipa proceni koliko ga dobro opisuje svaka od navedenih tvrdnji.

REZULTATI

U tabeli 1 prikazani su Kronbahovi koeficijenti pouzdanosti za svaku korišćenu skalu, rezultati deskriptivne analize i interkorelacije svih ispitivanih varijabli.

Tabela 1. Pouzdanost korišćenih skala, aritmetička sredina, standardna devijacija i interkorelacije ispitivanih varijabli

	1. Zadovoljstvo porodicom	2. Samopoštovanje	3. Depresivnost	4. Anksioznost
α	0,85	0,91	0,93	0,89
AS	41,30	37,27	8,47	49,57
SD	8,17	7,23	8,42	13,52
1		0,23**	-0,31**	-0,32**
2			-0,43**	-0,25**
3				0,40**

** $p \leq 0,01$

Pre ispitivanja pretpostavljenih medijacionih odnosa, provereno je da li su ispunjeni preduslovi za uključivanje varijabli u analizu medijacije. Utvrđeni rezultati ukazuju da:

1. prediktor varijabla (zadovoljstvo porodicom) predviđa kriterijumske varijable – depresivnost ($R^2=0,10$, $\beta=-0,31$, $p=0,000$) i anksioznost ($R^2=0,11$, $\beta=-0,32$, $p=0,000$);
2. medijator varijabla (samopoštovanje) predviđa kriterijumske varijable (nakon što se prediktorska varijabla drži pod kontrolom) – depresivnost ($R^2=0,14$, $\beta=-0,38$, $p=0,000$) i anksioznost ($R^2=0,03$, $\beta=-0,19$, $p=0,004$);
3. prediktor varijabla značano predviđa medijatorsku varijablu ($R^2=0,05$, $\beta=0,23$, $p=0,001$).

Iz dobijenih nalaza proizilazi da su ispunjeni svi uslovi za uključivanje ispitivanih varijabli u analizu medijacije, te se shodno tome pristupilo ispitivanju postavljenih medijacionih odnosa. Sledi prikaz rezultata.

Tabela 2. Totalni, direktni i indirektni efekat samopoštovanja na depresiju kada je prediktor zadovoljstvo porodicom

Medijator	Koeficijen t a	Koeficijen t b	Koeficijen t ab	95% interval poverenja	
				Donja vrednos t	Gornja vrednos t
Samopoštovanj e	0,20**	-0,46**	-0,09*	-0,18	-0,10
Direktan efekat (c')	-0,23**				
Totalni efekat (c)	-0,33**				

Legenda: a – efekat prediktora na medijator; b – efekat medijatora na kriterijum; ab – indirektan efekat medijatora u relaciji između prediktora i kriterijuma; c' – direktan efekat prediktora na kriterijum kada je efekat medijatora kontrolisan; c – totalni efekat.

** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

Rezultati prikazani u tabeli 2 pokazuju da je indirektni efekat (ab) značajan, kao i direktni efekat (c'), što ukazuje na postojanje parcijalne

medijacije. Dakle, veza između zadovoljstva porodicom i depresivnosti se delimično ostvaruje direktno, a delimično posredstvom samopoštovanja.

Tabela 3. Totalni, direktni i indirektni efekat samopoštovanja na anksioznost kada je prediktor zadovoljstvo porodicom

Medijator	Koeficijent a	Koeficijent b	Koeficijent ab	95% interval poverenja	
				Donja vrednost	Gornja vrednost
Samopoštovanje	0,20**	-0,39**	-0,08**	-0,19	-0,01
Direktan efekat (c')	-0,50**				
Totalni efekat (c)	-0,58**				

Legenda: a – efekat prediktora na medijator; b – efekat medijatora na kriterijum; ab – indirektan efekat medijatora u relaciji između prediktora i kriterijuma; c' – direktan efekat prediktora na kriterijum kada je efekat medijatora kontrolisan; c – totalni efekat.

** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

Na osnovu rezultata prikazanih u tabeli 3 zaključujemo da samopoštovanje predstavlja medijator odnosa između zadovoljstva porodicom i (crte) anksioznosti, pri čemu vrednost i značajnost indirektnog (ab) i direktnog (c') efekata ukazuju da je takođe reč o parcijalnoj medijaciji.

DISKUSIJA I ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitivanje medijatorske uloge samopoštovanja između zadovoljstva porodicom i depresije, kao i medijatorske uloge samopoštovanja u odnosu zadovoljstva porodicom i anksioznosti.

Proverom ispunjenosti uslova za ispitivanje medijatorske uloge samopoštovanja u pomenutim odnosima utvrđeno je da zadovoljstvo porodicom predstavlja značajan prediktor nivoa samopoštovanja, što je i očekivani rezultat. Naime, brojna istraživanja potvrđuju značaj porodice, tačnije porodičnih odnosa za razvoj samopoštovanja (Allen & Land 1999; Arbona & Power 2003; Bender et al. 2007, prema Hoskins 2014; Flouri & Buchanan 2002; Milevsky et al. 2007; Mogonea & Mogonea 2014; Passanisi et al. 2015). Ipak, treba imati u vidu da je zadovoljstvo porodicom samo jedna od varijabli porodičnog života. U prilog tome je i intenzitet dobijene korelacije između ove dve varijable, kao i procenat objašnjene varijanse samopoštovanja na osnovu zadovoljstva porodicom (5%) što ukazuje na postojanje i drugih faktora koji mogu imati efekat na razvoj samopoštovanja. Takođe, ajtemi u upitniku korišćenom za procenu zadovoljstva porodicom su najčešće formulisani uopšteno (npr. *Da li si zadovoljan načinom podizanja dece? Da li si zadovoljan načinom života svoje porodice?*), što ostavlja otvorenom mogućnost preciznijeg ispitivanja izvora zadovoljstva tj. nezadovoljstva porodicom, odnosno mogućnost da se u budućim istraživanjima analiza zadovoljstva porodicom produbi i proširi postavljanjem dodatnih pitanja koja bi imala za cilj detekciju konkretnih elemenata porodičnog života kojim su ispitanici zadovoljni tj. nezadovoljni. Na ovaj način možda bi se dobili rezultati značajni u smislu boljeg razumevanja odnosa između porodične dinamike i samopoštovanja, kao i u smislu dobijanja praktičnih smernica u radu sa roditeljima i porodicama.

Prilikom ispitivanja medijatorske uloge samopoštovanja u odnosu između zadovoljstva porodicom i depresije rezultati ukazuju da samopoštovanje jeste medijator ovog odnosa, ali da je reč o parcijalnoj medijaciji. Dakle, zadovoljstvo porodicom je pozitivno povezano sa samopoštovanjem i može imati efekat na depresiju posredstvom samopoštovanja tako što viši nivo samopoštovanja doprinosi nižem nivou depresivnosti, ali i samostalno (negativna veza), ili preko nekih drugih

potencijalnih medijatora koji nisu bili obuhvaćeni ovim istraživanjem, pa možemo reći da rezultati samo delimično „otkrivaju“ mehanizam dejstva zadovoljstva porodicom na depresivnost. Dobijeni rezultat je očekivan, imajući u vidu rezultate prethodnih istraživanja prikazane u uvodnom delu rada, koji nedvosmisleno ukazuju na postojanje veze između porodičnih odnosa sa jedne i depresivnosti sa druge strane (Anlı & Karşlı 2010; Bernstein et al. 1999; Kendler et al. 2002; Mason et al. 2009; Rawatlal et al. 2015; Restifo & Bögels 2009; Stark et al. 1990, prema Restifo & Bögels 2009). Međutim, treba imati u vidu da je parcijalni doprinos prediktora, kao i parcijalni doprinos medijatora u predikciji depresije niži u odnosu na očekivani, što podstiče brojna pitanja i dileme i predstavlja podsetnik na činjenicu da su u pitanju vrlo složeni fenomeni, čije veze i pored brojnih istraživanja nisu dovoljno jasne, a konačan broj medijatora verovatno još i neotkriven. Samo postojanje modela vulnerabilnosti i modela ožiljka i sagledavanje argumenata pristalica ovih modela pokazuje koliko je naizgled jasna veza između samopoštovanja i depresije zapravo složena (Orth et al. 2008; Orth & Robins 2013). Napominjemo da smo se prilikom formulacije ciljeva istraživanja vodili modelom vulnerabilnosti, tj. pretpostavkom da nisko samopoštovanje može doprineti pojavi depresije, tačnije ovaj model nisko samopoštovanje sagledava kao stabilan i predisponirajući personalni faktor za pojavu depresije (Klein et al. 2011). Dobijeni rezultati u našem istraživanju predstavljaju još jednu potvrdu ovog modela. Takođe, dobijeni rezultati su u skladu sa rezultatima skorašnjeg istraživanja gde je ispitivana medijatorska uloga samopoštovanja u relaciji između odnosa roditelj–adolescent i depresije, pri čemu je, kao i u našem istraživanju, utvrđeno da je samopoštovanje parcijalni medijator ove veze (Hu & Ai 2014).

Rezultati dobijeni prilikom ispitivanja medijatorske uloge samopoštovanja u odnosu između zadovoljstva porodicom i anksioznosti ukazuju da je samopoštovanje i u ovom slučaju parcijalni medijator tako da postoji pozitivna povezanost između zadovoljstva porodicom i samopoštovanja, a viši nivo samopoštovanja doprinosi nižem nivou anksioznosti. Međutim, kada je anksioznost kriterijum varijabla, pojedinačni efekti i prediktora i medijatora su niži nego u slučaju depresivnosti kao kriterijuma. Ovakav rezultat vraća nas na pitanje odnosa između samopoštovanja i anksioznosti koje su razmatrali Sovislo i Ort (Sowislo &

Orth 2013). Zaključak ovih autora nakon metaanalize rezultata istraživanja koja su se bavila relacijom samopoštovanja i anksioznosti jeste da je reč o recipročnom odnosu, što može biti i potencijalno objašnjenje rezultata našeg istraživanja. Treba svakako pomenuti i da samopoštovanje objašnjava svega 3% varijanse kriterijuma (anksioznosti) kada se prediktorska varijabla u modelu (zadovoljstvo porodicom) drži pod kontrolom, pa ovakav nalaz zahteva proveru u budućim istraživanjima. Ipak, bez obzira na dobijene vrednosti, rezultati našeg istraživanja saglasni su rezultatima istraživanja sprovedenog na 5607 adolescenata, u kome je utvrđeno da je odnos između negativnih porodičnih okolnosti, kao što su porodično nasilje, razoren brak i zloupotreba psihoaktivnih supstanci i simptoma socijalne anksioznosti posredovan niskim samopoštovanjem (Yen et al. 2013, prema Staring et al. 2016). Rezultati još jednog istraživanja koje se bavilo efektima tretmana na anksiozne simptome indirektno potvrđuje naše rezultate. Naime, autori ovog istraživanja ispitivali su efekte dve vrste tretmana (Competitive Memory Training – COMET i Eye Movement Desensitization and Reprocessing – EMDR) na anksiozne simptome i dobili rezultate koji ukazuju da obe vrste tretmana ostvaruju svoj efekat na anksiozne simptome preko samopoštovanja, tj. umanjuju anksiozne simptome preko povećanja samopoštovanja (Staring et al. 2016).

Na kraju možemo reći da su dobijeni rezultati u ovom istraživanju nezanemarljivi i da i pored svih postojećih ograničenja istraživanja, kao što su struktura uzorka, nedostaci korišćenih instrumenata, korelacioni dizajn i izostanak kontrole još nekih faktora, značaj dobijenih rezultata sagledavamo kroz praktične implikacije, tačnije indikacije da radom na razvoju i jačanju samopoštovanja možemo uticati na emocionalni distress kako u smislu prevencije, tako i u smislu umanjenja postojećih simptoma.

LITERATURA

- Allen, J. & Land, D. (1999). Attachment in adolescence. In: J. Cassidy and P. Shaver (Eds.), (1999). *Handbook of attachment: Research, theory, & clinical applications*, The Guilford Press, New York, pp. 319–335.
- Anlı, İ. & Karşlı, T. A. (2010). Perceived parenting style, depression and anxiety levels in a Turkish late-adolescent population. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 724–727.
- Arbona, C. & Power, T. G. (2003). Parental attachment, self-esteem, and antisocial behaviors among African American, European American, and Mexican American adolescents. *Journal of Counseling Psychology*, 50(1), 40–51.
- Bernstein, G. A., Warren, S. L., Massie, E. D. & Thuras, P. D. (1999). Family dimensions in anxious–depressed school refusers. *Journal of Anxiety Disorders*, 13(5), 513–528.
- Esmaili, N. S. & Yaacob, S. N. (2012). Correlates of self-esteem among adolescents of divorced families. *Archives des sciences*, 65(8), 52–59.
- Flouri, E. & Buchanan, A. (2002). Father Involvement in Childhood and Trouble With the Police in Adolescence Findings From the 1958 British Cohort. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(6), 689–701.
- Ginsburg, G. S., Siqueland, L., Masia-Warner, C. & Hedtke, K. A. (2005). Anxiety disorders in children: Family matters. *Cognitive and Behavioral Practice*, 11(1), 28–43.
- Hoskins, D. H. (2014). Consequences of parenting on adolescent outcomes. *Societies*, 4(3), 506–531.
- Hu, J. & Ai, H. (2014). Self-esteem mediates the effect of the parent–adolescent relationship on depression. *Journal of Health Psychology*, 21(6), 897–904.
- Kendler, K., Garder, C. O. & Prescott, C. A. (2002). Toward a comprehensive developmental model for major depression in women. *American Journal of Psychiatry*, 159, 1133–1145.
- Klein, D. N., Kotov, R. & Bufferd, S. J. (2011). Personality and depression: explanatory models and review of the evidence. *Annual review of clinical psychology*, 7, 269–295.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. & Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from

authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62(5), 1049–1065.

Mason, M. J., Schmidt, C., Abraham, A., Walker, L. & Tercyak, K. (2009). Adolescents' social environment and depression: social networks, extracurricular activity, and family relationship influences. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 16(4), 346–354.

Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S. & Keehn, D. (2007). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Associations with self-esteem, depression and life-satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 16(1), 39–47.

Minić, J. (2016). Korelati osećaja porodične koherentnosti kod adolescenata. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 46(1), 359–373.

Mogonea, F. R. & Mogonea, F. (2014). The role of the family in building adolescents' self-esteem. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 127, 189–193.

Orth, U. & Robins, R. W. (2013). Understanding the link between low self-esteem and depression. *Current Directions in Psychological Science*, 22(6), 455–460.

Orth, U., Robins, R. W. & Roberts, B. W. (2008). Low self-esteem prospectively predicts depression in adolescence and young adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(3), 695–708.

Passanisi, A., Gervasi, A. M., Madonia, C., Guzzo, G. & Greco, D. (2015). Attachment, Self-Esteem and Shame in Emerging Adulthood. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 191, 342–346.

Rawatlal, N., Kliwer, W. & Pillay, B. J. (2015). Adolescent attachment, family functioning and depressive symptoms. *South African Journal of Psychiatry*, 21(3), 80–85.

Restifo, K. & Bögels, S. (2009). Family processes in the development of youth depression: Translating the evidence to treatment. *Clinical psychology review*, 29(4), 294–316.

Sowislo, J. F. & Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 139(1), 213–240.

Staring, A. B. P., van den Berg, D. P. G., Cath, D. C., Schoorl, M., Engelhard, I. M. & Korrelboom, C. W. (2016). Self-esteem treatment in

anxiety: A randomized controlled crossover trial of Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) versus Competitive Memory Training (COMET) in patients with anxiety disorders. *Behaviour Research and Therapy*, 82, 11–20.

Stefanović-Stanojević, T. (2002). Bliske partnerske veze. *Psihologija*, 35(1–2), 3–23.

Milica Mitrović

Damjana Panić

Bojana Dimitrijević

EMOTIONAL DISTRESS AND SELF-ESTEEM IN THE CONTEXT OF FAMILY SATISFACTION

Self-esteem is one of the most examined but also one of the most important protective factor in regard to the mental health and experienced level of psychological distress. Family is the context which represents the ground for the occurrence, development and strengthening of the self-esteem. A number of studies have pointed out to the existence of link between various aspects of family relationship and self-esteem as well as the link between the quality of family relationship and depressive symptoms, subjective well-being and general mental health of children and adolescents. The aim of this study was to examine mediation role of self-esteem between the family satisfaction and depression i.e. link between anxiety as manifestations of the emotional distress. The sample consisted of 210 students of the University in Niš. The obtained results pointed out that family satisfaction is significant predictor for the self-esteem and that self-esteem partially mediate the relationship between the family satisfaction and depression, as well it mediates the relationship between the family satisfaction and (trait) anxiety. According to the results relationship between the family satisfaction and emotional distress, manifested as depressive and anxiety symptoms, is partially mediated by the level of the one's self-esteem. The findings of the present study revealed the complexity between the examined variables, which is still insufficiently clear, despite the large body of existing studies. Hence, it would be worthwhile for future research to perceive the other variables which may be identified as the potential mediators of the relationship between the family satisfaction and depression and anxiety, i.e. emotional distress.

Key words: family satisfaction, self-esteem, depression, anxiety, emotional distress